NURT SVD 2 (2017) s. 336-353

Nauka religii w szkole publicznej – kościelny przywilej czy służba demokracji?

Teaching religion in public school – a privilege for the Church or in the service of democracy?

Karolina Dłuska
karolinadluska8@wp.pl
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Magister politologii ze specjalnością marketing polityczny i socjologia polityki. Doktorantka na kierunku nauki o polityce. Uczestniczka XV Polsko-Niemieckiej Akademii Letniej na temat „Wartości w demokracji" oraz międzynarodowego projektu, realizowanego przez Europejski Instytut na rzecz Demokracji oraz amerykański National Endowment for Democracy. Zainteresowania badawcze: relacje państwo – Kościół oraz obecność Kościoła w życiu publicznym.

Misja ewangelizacyjna i propagowanie nauki Jezusa Chrystusa to podstawowe zadania Kościoła. Nieodłącznym ich elementem jest również dzielona razem z państwem troska o dobro wspólne, co jest jednym z powodów, dla których Kościół posiada publiczny status, dający mu wiele możliwości w realizowaniu jego podstawowej misji. Kościół nie jest instytucją jedynie religijną (rozpatrywaną w kategoriach porządku nadprzyrodzonego), ale także instytucją społeczną (dostępną w porządku doczesnym)[1]. Pełniona przez niego misja religijna nie wyklucza misji społecznej, lecz obie wzajemnie ze sobą korelują. Pamiętać przy tym należy, że społeczeństwo funkcjonuje na terytorium

[1] Por. J. Mariański, *Kościół katolicki w przestrzeni życia publicznego,* [w:] J. Baniak (red.), *Religia i Kościół w społeczeństwie demokratycznym i obywatelskim w Polsce. Między losem a wyborem*, Poznań 2012, s. 76.

danego państwa, w obszarze życia publicznego, w którym działają różne podmioty realizujące zbieżne, ale często również odrębne zadania. Wśród podmiotów nastawionych na osiągniecie wspólnego celu, za jaki uznaje się dobro wspólne, można wskazać m.in. państwo i Kościół.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie nauki religii w szkole publicznej jako instytucji z obszaru tzw. „zadań wspólnych" państwa i Kościoła – zadań nastawionych na osiągnięcie dobra wspólnego. Podjęta przy tym zostanie próba odpowiedzi na pytanie, czy zauważalny jest związek między nauczaniem religii a ustrojem demokratycznym oraz Kościołem, a także jaki charakter ma ten związek? W dalszej kolejności pozwoli to odpowiedzieć na następne pytanie, zawarte w tytule artykułu: czy naukę religii w szkole publicznej można uznać za kościelny przywilej, czy też stanowi ona służbę demokracji?

W celu rzetelnego opisu postawionego problemu badawczego za konieczne uznaje się rozpoczęcie analizy od próby ukazania legitymizowanej obecności nauki religii w szkole publicznej w demokratycznym państwie konstytucyjnym, jakim jest III Rzeczpospolita. Należy również podkreślić, że przez pojęcie „Kościół" będzie się w artykule rozumiało przede wszystkim Kościół katolicki w Polsce. W dalszej części tekstu, w odwołaniu do legitymizowanej (uzasadnionej) obecności religii w szkole, a zatem w przestrzeni publicznej, zostanie podjęta próba odpowiedzi na pytanie o właściwe znaczenie nauki religii dla społeczeństwa, państwa i Kościoła. Z kolei ostatnia część artykułu, stanowić będzie pogłębioną refleksję nad ważnością nauki religii dla państwa i Kościoła, a przy tym jednocześnie dla społeczeństwa, jako podmiotu wzajemnych relacji między państwem a Kościołem.

Legitymizowana obecność nauki religii w demokratycznym państwie konstytucyjnym

Chcąc wskazać na legitymizowaną, czyli uzasadnioną obecność nauki religii w szkole publicznej w demokratycznym państwie, należy na początku przedstawić, jak ukształtowany, a następnie przyjęty i do dziś obowiązujący model relacji państwo – Kościół przekłada się na obecność oraz funkcjonowanie obu podmiotów w obszarze realizacji jednego z tzw. „zadań wspólnych", tj. nauki religii w szkole, mającego w konsekwencji przyczynić się do osiągnięcia dobra wspólnego.

Nauka religii w szkole swoje uzasadnienie oraz uregulowanie wynosi z ukształtowanego współcześnie stosunku między państwem a Kościołem na zasadzie autonomii i niezależności obu podmiotów,

a także wzajemnej ich współpracy na rzecz realizacji i rozwoju dobra wspólnego (tzw. model skoordynowanej separacji). Świeckość państwa rozumiana jest w tym modelu jako neutralność światopoglądowa i dlatego państwo nie identyfikuje się z jedną konkretną religią, lecz zapewnia każdej z nich autonomię i niezależność, uznając tym samym ich prawo do samostanowienia. W ukształtowanym w Polsce modelu Kościół misję swoją może pełnić nie tylko swobodnie głosząc Słowo Boże oraz nauczając religii, ale również przez społeczną działalność oraz działalność swoich wiernych, dzięki czemu może uczestniczyć w różnych sferach, w których obecny jest człowiek[2].

Nauka religii w szkole jest prawem człowieka (prawem do wolności religijnej, która zawiera w sobie prawo do publicznego nauczania religii)[3]. Ponadto, jak w odwołaniu do Kodeksu Prawa

[2] Por. H. Juros, *Das gegenwärtige Verhältnis von Staat und Kirche in Polen vor dem Hintergrund der Modelle und Wirklichkeit in Europa,* wykład wygłoszony podczas Sommer-Schule der Universität Warschau 2010; D. Pollack, *Rückkehr des Religiösen? Studien zum religiösen Wandel in Deutschland und Europa,* vol. 2, Tübingen 2009, s. 150-169. Szczegółowa charakterystyka modeli relacji państwo - Kościół obecnych w Europie, które w swoich rozważaniach za D. Pollackiem przywołuje H. Juros, znacznie odbiega od celu niniejszego artykułu, stąd też uzasadnionym w treści artykułu było przywołanie modelu tzw. skoordynowanej separacji, modelu, który obecny jest w Polsce. Model ścisłego rozdziału, który nie zakłada wzajemnej współpracy między państwem a Kościołem, ani kontroli państwa nad Kościołem – obecny jest chociażby w USA. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że mimo wyraźnie zarysowanej separacji nie jest to rozdział zakładający wrogi stosunek między państwem a Kościołem. Model świecki, obecny m.in. we Francji, w porównaniu z poprzednim modelem oprócz wyraźnego rozdziału państwo - Kościół i braku wzajemnej współpracy, charakteryzuje się także kontrolą państwa nad Kościołem. Religia uznawana jest za sprawę prywatną. Model ten odwołuje się do teorii liberalnej, która w religii dostrzega pewne zagrożenie dla wolności człowieka. Z kolei model Kościoła państwowego, cechujący się zarówno wzajemną współpracą między państwem a Kościołem, ale również kontrolą państwa nad Kościołem, obecny jest m.in. w Wielkiej Brytanii i Danii (por. tamże). Przywołane tu koncepcje i modele relacji państwo-Kościół podjęte zostały nie tylko przez H. Jurosa, ale również przedstawione w dziełach innych autorów, wśród których wskazać można m.in. A. Dylus, S. Sowińskiego, P. Burgońskiego. Szerzej na ten temat: A. Dylus, *Jaki Kościół potrzebny jest demokratycznemu państwu?*, [w:] P. Burgoński, S. Sowiński (red.), *Ile Kościoła w polityce, ile polityki w Kościele,* Katowice 2009, s. 15-38; S. Sowiński, *Modele stosunków państwo–Kościół w Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie" nr 3, 2008, s. 39-52; P. Burgoński, *Modele relacji między religią i polityką,* [w:] tenże, M. Gierycz (red.), *Religia i polityka. Zarys problematyki*, Warszawa 2014, s. 216-239.

[3] Por. A. Grześkowiak, *Religia w szkole a prawa człowieka*, [w:] J. Krukowski (red.), *Nauczanie religii w szkole w państwie demokratycznym*, Lublin 1991, s. 69.

Kanonicznego zaznacza Andrzej Kiciński: „nauczanie religii w szkole stanowi wymóg koncepcji antropologicznej otwartej na wymiar transcendentny osoby ludzkiej: jest to aspekt prawa do wychowania”[4]. Należy wyraźnie zaznaczyć, że w zakresie prawa człowieka do wychowania mieści się m.in. prawo do wychowania chrześcijańskiego, którego celem jest osiągnięcie kompletnej doskonałości ludzkiej zarówno w wymiarze doczesnym, jak i metafizycznym[5] oraz „prawo rodziców do nauczania i wychowywania dzieci zgodnie z ich przekonaniami religijnymi”[6]. Te trzy podstawowe prawa człowieka, tj. prawo do wolności religijnej, prawo do wychowania (w tym również wykształcenia) i prawo rodziców do nauczania i wychowywania dzieci zgodnie z ich własnymi przekonaniami religijnymi, wzajemnie ze sobą korelują, a ich nierozłączną cząstką jest prawo do nauczania religii[7].

Każdy uczeń ma prawo do edukacji, dzięki której może rozwijać się zarówno od strony intelektualnej, jak i instytucjonalnej. Nauka lekcji religii w szkole to nie katecheza, dlatego też nie można mieszać tych pojęć. Zadaniem katechezy kościelnej, przygotowującej m.in. do przyjęcia sakramentów, jest przekaz wiary i ma to miejsce w Kościele, nie tylko jako w budynku, ale przede wszystkim w Kościele jako wspólnocie religijnej. Z kolei nauka religii w szkole powinna polegać na poszukiwaniu i pomocy w odpowiedzi na pytanie – dlaczego ludzie wierzą w to, co wierzą? Dlaczego akurat w Boga? Czy ta wiara ma swoje racjonalne uzasadnienie? Jakie jest to uzasadnienie? Próba odpowiedzi na te pytania stanowi podstawowy punkt wyjścia, źródło oraz rację prawną nauki religii w szkole.

Jak już wyżej zostało zaznaczone, nauka religii w szkole swoje uzasadnienie wiąże z relacjami między państwem a Kościołem – kiedy relacje te ulegały zmianom, zmieniały się także regulacje dotyczące prowadzenia lekcji religii. Po wojnie, mimo wypowiedzenia przez PRL Konkordatu z 1925 roku[8], lekcje religii, w myśl

[4] A. Kiciński, *Perspektywy rozwoju nauczania religii katolickiej w polskiej szkole*, [w:] J. Kotowski, S. Dziekoński (red.), *Dwadzieścia lat katechezy w szkole*, Warszawa-Łomża 2010, s. 83.

[5] Por. J. Krukowski, *Stanowisko Kościoła katolickiego w relacji do państwa w sprawie nauczania religii w szkołach*, [w:] tenże (red.), *Nauczanie religii w szkole w państwie…*, dz. cyt. s. 9.

[6] A. Grześkowiak, *Religia w szkole a prawa człowieka*, art. cyt., s. 69.

[7] Por. tamże, s. 43; J. Krukowski, *Stanowisko Kościoła katolickiego w relacji do państwa…*, art. cyt., s. 10.

[8] Por. A. Rzepecki, *Problematyka wygaśnięcia Konkordatu zawartego między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską w dniu 10 lutego 1925 r.*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie”, t. 5, 2011, s. 290 [on-line], http://www.bibliotekacyfrowa.pl/

obowiązującej Konstytucji marcowej, nadal prowadzone były w szkole, jednak władze komunistyczne stopniowo ograniczały to prawo[9], by w konsekwencji, na mocy Ustawy z dnia 15 lipca 1961 roku o rozwoju systemu oświaty i wychowania, całkowicie zakazać jej nauczania, podkreślając w ten sposób świecki charakter szkół oraz innych placówek oświatowo-wychowawczych[10]. Tym samym nauka religii rozpoczęła się m.in. w salkach katechetycznych przy parafiach. Wraz z upadkiem komunizmu i pojawieniem się możliwości nowego uregulowania relacji między państwem a Kościołem, zaistniały jednocześnie warunki, by zmienić je także w kwestii nauki lekcji religii w szkole. Jak w jednym ze swoich artykułów wskazuje Andrzej Rudowski, w dyskusjach nad tą kwestią pojawiały się liczne argumenty zarówno ze strony zwolenników powrotu nauki religii do szkół, jak i jej przeciwników[11].

Pierwszym uregulowaniem, od strony prawnej relacji państwo – Kościół, otwierającym niejako drogę dla powrotu lekcji religii do szkół były tzw. ustawy wyznaniowe z 1989 roku, a szczególnie Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego. W myśl jej artykułu 18:

> „Państwo uznaje prawo Kościoła do nauczania religii oraz religijnego wychowania dzieci i młodzieży, zgodnie z wyborem dokonanym przez rodziców lub prawnych opiekunów"[12].

Artykuł 19 ponadto mówi o miejscu nauczania religii, wyznaczając na to m.in. punkty katechetyczne znajdujące się przy budynkach kościelnych oraz dając możliwość nauczania religii w szkole, jednak zgodnie z zasadami ustalonymi w odrębnych ustawach[13]. Ustawa ta stworzyła także możliwość zakładania i prowadzenia szkół i innych ośrodków wychowawczych[14], w tym także szkół wyższych

Content/39048/015.pdf [dostęp: 17.09. 2017].

[9] Por. *Okólnik nr 50 ministra oświaty z 13 września 1945 roku*, tj. II-1192/45 N [online], http://www.bpsiedlce.pl/upload/File/Dzienniki/Dzienniki%20Urzedowe%20Ministerstwa%20Oswiaty%201945%20%281-8%29/Dziennik%20Urzedowy%20Mnistra%20Oswiaty%20Nr%204%20z%2012%20pazdziernika%201945%20Poz%20106-194.pdf [dostęp: 17.09.2017].

[10] Por. *Ustawa z dnia 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania*, [w:] Dz. U. 1961 nr 32 poz. 160, art. 2.

[11] Por. A. Rudowski, *Nauczanie religii w szkole publicznej – kształtowanie się polskiego modelu na tle sporów społeczno-politycznych*, [w:] P. Burgoński, S. Sowiński (red.), *Ile Kościoła w polityce…*, dz. cyt. s. 259-262.

[12] *Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, dok. cyt., art. 18, ust. 1.

[13] Por. tamże, art. 19, ust. 1-2.

[14] Por. tamże, art. 20, ust. 1, 3.

przez kościelne osoby prawne[15]. Dostrzec można w tym akcie prawnym wyraźny podział kompetencji między państwem a Kościołem. Wśród zadań Kościoła dotyczących nauki lekcji religii w szkole wskazać można m.in. na te związane z opracowywaniem treści programowych[16], z których realizacji rozlicza go następnie państwo w osobie Ministra Edukacji Narodowej[17].

Aktami prawnymi, które regulują szczegółowe zasady nauczania lekcji religii w szkołach publicznych, w nawiązaniu do punktu 2 artykułu 19 Ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego, są – Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 roku[18] oraz rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej[19]. Pierwszy z dokumentów nakłada obowiązek organizacji nauki religii na życzenie rodziców uczniów, a także samych uczniów, którzy ukończyli 18 rok życia, na publiczne przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja oraz szkoły ponadgimnazjalne[20]. Z kolei rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 1992 roku i zmieniające je kolejne rozporządzenia, wprowadziły m.in. uregulowania formalno-organizacyjne nauki lekcji religii i etyki w szkole oraz wskazały m.in. uprawnienia uczniów i ich rodziców, a także prowadzących zajęcia – jako strony kościelnej oraz Ministra Edukacji Narodowej – jako strony państwowej i mającej pieczę

[15] Por. tamże, art. 23, ust. 3 i 3a.

[16] Por. tamże, art. 18, ust. 2.

[17] Por. tamże, art. 20, ust. 3.

[18] *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*, [w:] Dz. U. 1991, nr 95 poz. 425.

[19] *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych*, [w:] Dz. U. 1992, nr 36 poz. 155; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 1993 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych*, [w:] Dz. U. 1993, nr 83 poz. 390 1993.09.09; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 czerwca 1999 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych*, [w:] Dz. U. 1999, nr 67 poz. 753 1999.08.17; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 marca 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach*, [w:] Dz. U. 2014, nr 0 poz. 478 2014.09.01. Do kwestii nauczania lekcji religii w szkole odnosi się także Porozumienie między Ministrem Edukacji Narodowej a Konferencją Episkopatu Polski w sprawie kwalifikacji nauczycieli uczących religii (*Porozumienie pomiędzy Konferencją Episkopatu Polski oraz Ministrem Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 1993r. w sprawie kwalifikacji zawodowych wymaganych od nauczycieli religii*, [w:] Dziennik Urzędowy Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 30 lipca 1993 r., nr 6, poz. 21).

[20] Por. *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*, dok. cyt., rozdz. 1, art. 12, pkt 1.

nad realizacją podstaw programowych w zakresie nauczania, w tym również nauczania religii[21]. Rozporządzenia te, potwierdzając zapisy ustawy z 1989 roku, wprowadzają też regulacje dotyczące formy zatrudnienia nauczycieli religii zgodnie z obowiązującą w Polsce Kartą Nauczyciela, zaznaczając jednak, że kwestia zatrudnienia osób duchownych następuje na mocy odrębnych porozumień zawartych między stroną państwową a kościelną[22].

Prawo do nauki lekcji religii w szkole zagwarantowane zostało ostatecznie na mocy Konstytucji RP z 1997 roku oraz odnoszącego się do tej kwestii Konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzecząpospolitą Polską z 1993 roku – przyjętego pięć lat później, w 1998 roku. Artykuł 53 punkt 4 Konstytucji RP potwierdza, że:

> „Religia kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób"[23].

Z kolei na mocy artykułu 12 Konkordatu państwo polskie, uznając prawo do religijnego wychowania dzieci, a jednocześnie respektując zasadę tolerancji, gwarantuje – zgodnie z wolą zainteresowanych – organizację nauki religii w szkołach publicznych. Artykuł ten stanowi również, że to strona (władza) kościelna odpowiedzialna jest za opracowywanie programu nauczania i podręczników religii, podając je jednak do wiadomości kompetentnej w tym zakresie władzy państwowej. W artykule tym zauważyć można również wyraźny podział kompetencji, gdzie w sprawach merytorycznych nauczyciele religii podlegają stronie kościelnej i prawom przez nią stanowionym, z kolei w innych sprawach, w tym m.in. dotyczących realizacji przyjętych treści programowych, podlegają władzy i przepisom państwowym[24].

[21] Por. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych*, dok. cyt., § 1.1-12.

[22] Por. tamże, § 5, pkt 4.

[23] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 roku, przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 roku, podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 roku*, [w:] Dz. U. 1997, nr 78 poz. 483, art. 53, ust. 4.

[24] Por. *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzecząpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 roku*, [w:] Dz. U. 1998, nr 51 poz. 318, art. 12, pkt 1, 2 i 4.

Podsumowując, należy podkreślić, iż relacje oraz wynikające z nich kompetencje państwa i Kościoła w zakresie funkcjonowania nauki religii w szkole publicznej są ściśle określone w różnych aktach prawnych. Jednak nie jest to jej jedyne źródło legitymizacji, ponieważ nauka lekcji religii w szkole ma swoje mocne zakorzenienie nie tylko w prawie, ale również w historii i kulturze (zwłaszcza opartej na wartościach chrześcijańskich kulturze europejskiej, której częścią jest przecież polska kultura) – co też pokrótce zostało wskazane wyżej, przy omówieniu poszczególnych aktów prawnych. Dodatkowym uzasadnieniem dla nauki religii w szkole jest także akceptacja ze strony społeczeństwa, wynikająca m.in. z chęci i potrzeby zdobywania i rozwijania u uczniów wiedzy na temat istoty wiary i religii.

Nauka religii oraz jej legitymizowana obecność są kwestiami niezwykle szerokimi, a także interpretowanymi na różne sposoby. Pełne ich scharakteryzowanie znacznie przekracza ramy niniejszego artykułu, dlatego też skupiono się jedynie na wskazaniu istotnych ich elementów, które posłużą w interpretacji zagadnień przedstawionych w dalszej części artykułu, a także pomogą w odpowiedzi na pytanie postawione w jego tytule.

Znaczenie nauki religii dla społeczeństwa, państwa i Kościoła

Nauka religii w szkole publicznej, jak wskazuje Piotr Tomasik, stanowi trwały element całego systemu edukacji, a jednocześnie niezwykle istotne narzędzie ewangelizacji[25]. Należy w tym miejscu zastanowić się nad tym, jaką wartość nauka religii ma dla całej edukacji szkolnej. W celu odpowiedzi na to pytanie niezbędne jest przedstawienie właściwego znaczenia nauki religii w szkole dla społeczeństwa obywatelskiego, państwa oraz Kościoła.

Podstawowym celem oraz zadaniem nauki religii w szkole publicznej jest wychowanie[26] oraz związane z tym nauczanie i ewan-

[25] P. Tomasik, *Nauczanie religii katolickiej w strukturze polskiej szkoły*, [w:] tenże, S. Dziekoński (red.), *Nauczanie religii katolickiej w szkole – historia, współczesność, perspektywy*, Warszawa 2010, tom 7, s. 147.

[26] Por. A. Rayzacher-Majewska, *Wychowawcze zadania katechezy w szkolnym nauczaniu religii*, [w:] tenże, R. Bednarczyk, *Nauczanie religii w szkole w latach 1990-2015 wobec zadań katechezy*, Warszawa 2016, s. 87. Autorka, w odwołaniu do myśli S. Dziekońskiego, mówiąc o uzasadnieniu funkcji wychowawczej, jaką poprzez naukę religii w szkole publicznej realizuje Kościół, wskazuje m.in. dwa kluczowe określenia Kościoła, z których ta funkcja wynika: „Na przestrzeni ostatnich dwóch wieków powtarzane są prawie niezmiennie słowa:

gelizacja. Co zatem oznaczają te kwestie oraz jakie znaczenie mają one dla człowieka i społeczeństwa, a przy tym jednocześnie dla państwa oraz Kościoła?

Według definicji *Słownika Języka Polskiego* wychowanie jest to „[…] ogół zabiegów mających na celu ukształtowanie człowieka pod względem fizycznym, moralnym i umysłowym oraz przygotowanie go do życia w społeczeństwie”[27]. Stanisław Dziekoński, w swoich rozważaniach dotyczących wychowania, jako jednego z zadań szkolnej lekcji religii, wskazuje m.in. na konieczność czynnego włączenia nauki religii w cały program wychowawczy szkoły[28]. Uzasadnione jest to przede wszystkim samą formą nauki religii – formą włączającą się w poszukiwanie wiedzy i prawdy[29], co też zostało powiedziane przy definiowaniu kościelnej katechezy i nauki religii w szkole. Mówiąc o wychowaniu w odniesieniu do kwestii nauki religii w szkole, wskazuje się przede wszystkim na wychowanie chrześcijańskie, którego celem jest m.in. osiągnięcie przez człowieka pewnej doskonałości oraz świadomości swojej wiary, a także swojego rozwoju intelektualnego, by móc zaangażować się w życie w społeczeństwie, państwie i Kościele[30]. W praktyce oznacza to, m.in. uczenie konkretnych form bycia i życia w danej wspólnocie, a przy tym także zrozumienie własnego życia w kontekście wezwania Bożego oraz zyskanie predyspozycji do rozpoznawania przez ucznia własnych zadań i obowiązków, które wynikają z życia w społeczeństwie, państwie i Kościele. Ponadto wśród celów wychowania S. Dziekoński wskazuje, podkreślając jednocześnie pewne zobowiązania moralne, na rozwijanie przemyślanej i krytycznej postawy wobec sytuacji i problemów, jakie może przynieść życie. Niezwykle istotne znaczenie, w odniesieniu do całego procesu wychowania, stanowią realizowane treści na lekcjach religii w szkole, które w pewnym sensie korelują z innymi przedmiotami. Wśród tych treści można wskazać np. na tradycyjne święta oraz związaną z tym historię,

«Kościół jest Nauczycielką i Matką». Te dwa tytuły stanowią najpoważniejszy argument za prowadzeniem przez Kościół dzieła wychowania” (S. Dziekoński, *Rozwój wychowawczej myśli Kościoła na przestrzeni ostatnich wieków,* Warszawa 2004, s. 29, [za:] A. Rayzacher-Majewska, *Wychowawcze zadania katechezy…*, art. cyt., s. 87).

[27] *Wychowanie*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [on-line], http://sjp.pwn.pl/sjp/wychowanie;2538742.html [dostęp: 12.09.2017].

[28] Por. S. Dziekoński, *Wychowanie jako zadanie szkolnej lekcji religii katolickiej*, [w:] P. Tomasik, S. Dziekoński, *Nauczanie religii katolickiej…*, dz. cyt., s. 149.

[29] Por. tamże, s. 151.

[30] Por. tamże, s. 151-153.

kulturę, a także obyczaje i zwyczaje, które odpowiadają życiu i wartościom w danej grupie/wspólnocie, a które wiążą się niejako z pewnymi normami życia społecznego, państwowego czy też kościelnego[31].

Wychowanie jako zadanie nauki religii w szkole można za S. Dziekońskim podzielić na wychowanie do wartości ogólnoludzkich i wychowanie w wierze. To pierwsze kładzie nacisk na poznanie wartości obecnych m.in. w życiu społecznym, np. wolność, miłość, prawda, tolerancja, solidarność, miłosierdzie. Wychowanie do życia w społeczeństwie za cel stawia przede wszystkim „rozwój dyspozycji społecznych, posiadanych przez człowieka, wychowanie patriotyczne, przygotowanie do ról zawodowych, małżeńskich, rodzinnych, wychowanie obywatelskie"[32]. S. Dziekoński wskazuje przy tym na istotę wychowania patriotycznego, które poprzez analizę pewnych wątków biblijnych odnoszących się do narodu, społeczeństwa i patriotyzmu, uświadamia znaczenie pojęcia naród i państwo, miłość do ojczyzny czy też tożsamość narodowa[33]. Dodać w tym miejscu należy, że:

> „[…] patriotyzm wyrasta na gruncie zintegrowanego życia religijnego […] Postawa religijna jest mocnym oparciem dla kształtowania postawy patriotycznej […]. Kształtowanie patriotyzmu bez ścisłego związku z wartościami religijnymi i kształtowaniem religijnym jest praktycznie niemożliwe"[34].

Z kolei wychowanie w wierze oznacza – poprzez budzenie pewnej świadomości wiary u ucznia – poznanie sensu wiary, jej prawdy oraz umiejętność dalszej jej interpretacji[35].

Niemiecki prawnik – Joseph Isensee, w sposób wyraźny zaznacza, że „[…] zadaniem lekcji nie ma być tylko przekaz wiadomości, lecz przede wszystkim przepowiadanie i instruowanie, czyli religijne

---

[31] Por. tamże, s. 155-156; R. Chałupniak, *Między katechezą a religioznawstwem – nauczanie religii katolickiej w szkole publicznej w Niemczech w latach 1945-2000*, Opole 2005, s. 178; A. Rayzacher-Majewska, *Wychowawcze zadania katechezy…*, art. cyt. s. 88-93.

[32] G. Kobiela, *Patriotyzm polski – wychowanie patriotyczne*, „Studia Warmińskie", nr 41-42, 2004-2005, s. 393, [za:] A. Rayzacher-Majewska, *Wychowawcze zadania katechezy…*, art. cyt., s. 88.

[33] Por. S. Dziekoński, *Wychowanie jako zadanie szkolnej lekcji religii…*, art. cyt., s. 156-157.

[34] A. Cichobłazińska, *Szkoła patriotyzmu,* „Niedziela Ogólnopolska" 2007 nr 35, s. 16-17, [za:] A. Rayzacher-Majewska, *Wychowawcze zadania katechezy…*, art. cyt., s. 93.

[35] Por. S. Dziekoński, *Wychowanie jako zadanie szkolnej lekcji religii…*, art. cyt., s. 158.

wychowanie"[36]. Jak zatem w odniesieniu do owego wychowania rozumieć należy nauczanie? Wśród zadań związanych z edukacją szkolną, nauczanie może być postrzegane jako pewien priorytet mający służyć ogólnemu kształtowaniu człowieka[37]. Nauczanie w odniesieniu do nauki lekcji religii w szkole jest więc kształtowaniem wiary pojmowanym tutaj również jako nauczanie wiary[38]. Od strony praktycznej, na etapie wczesnoszkolnym oraz szkoły podstawowej, oznacza ono m.in. odkrywanie przez ucznia Boga oraz kształtowanie w nim pewnej świadomości przyjętego chrztu świętego[39]. W czasie kolejnych etapów nauki, jak w nawiązaniu do *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* zaznacza Elżbieta Dziwosz, treści przekazywane w czasie lekcji religii powiązane są z realizacją innych przedmiotów szkolnych. Autorka podkreśla tutaj pewien związek religii z takimi przedmiotami, jak: język polski, historia i społeczeństwo, sztuka, przyroda, biologia, geografia, edukacja regionalna oraz edukacja prozdrowotna. Elementy tych poszczególnych przedmiotów, które włączone są w treści programowe nauki religii, mają pomóc w ukształtowaniu ucznia – młodego człowieka, by w konsekwencji był on dobrze przygotowany do podjęcie swojej dalszej drogi życiowej i by mógł on wziąć za nią pełną odpowiedzialność[40]. Nauczanie „[…] odpowiedzialne jest za równomierny rozwój sfer: poznawczej, emocjonalnej i psychomotorycznej"[41]. Oznacza to, że człowiek, poznając wiarę, ucząc się treści z nią związanych, rozwija się nie tylko od strony intelektualnej – poznawczej, ale również i duchowej – emocjonalnej oraz sfery reakcyjnej – ruchowej w odpowiedzi na dane wydarzenia czy zjawiska (sfera psychomotoryczna).

W tym miejscu można zauważyć wyraźne nawiązanie do celów, jakie stoją przed wychowaniem, co też przedstawione zostało na początku tej części artykułu. Głównym celem zarówno wychowania, jak i nauczania – wydaje się pewne pobudzenie, a także budo-

[36] J. Isensee, *Die Garantie des Religionsunterrichts im Grundgesetz,* [w:] G. Bitter (red.), *Religionsunterricht hat Zukunft,* Bonn 2000, s. 22-23, [za:] R. Chałupniak, *Między katechezą a religioznawstwem*…, dz. cyt., s. 186.

[37] Por. E. Dziwosz, *Nauczanie jako zadanie szkolnej lekcji religii katolickiej,* [w:] P. Tomasik, S. Dziekoński, *Nauczanie religii katolickiej w szkole*…, dz. cyt., s. 166.

[38] Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, Warszawa 2001, pkt 44 [on-line], http://www.katecheza.episkopat.pl/index.php/menu/dokumenty-na-temat-wychowania-i-katechezy/70-polskie-dyrektorium-katechetyczne, [dostęp: 2.07.2017].

[39] Por. E. Dziwosz, *Nauczanie jako zadanie szkolnej lekcji religii*…, art. cyt., s. 174-175.

[40] Por. tamże, s. 176-177.

[41] Tamże, s. 179.

wanie „pełnej świadomości dojrzałości człowieka”[42] i gotowości podejmowania przez niego kolejnych ról życiowych oraz przygotowanie go do życia w danej wspólnocie.

Nieodłącznym elementem wychowania w czasie lekcji religii, oprócz nauczania, jest także ewangelizacja. Można wyróżnić jej dwa zasadnicze znaczenia: ewangelizacja jako pierwsze głoszenie Ewangelii do niewierzących, mające na celu zapoczątkowanie u nich wiary oraz ewangelizacja jako słowo kierowane do osób obdarowanych łaską wiary, ale nie w pełni z niej korzystających[43]. W tym miejscu należy zastanowić się nad tym, jakie znaczenie ma ewangelizacja dla nauki religii w szkole, a także dla całego procesu wychowania – do życia w społeczeństwie. Głoszenie Ewangelii uczy nie tylko wiedzy o Chrystusie i jego cudach, ale pokazuje również człowiekowi życie w miłości, w wolności i w tolerancji, uczy otwartości na drugiego człowieka, dialogu z nim oraz – w pewnym stopniu – życia we wspólnocie (poprzez tworzenie wspólnot kościelnych, w których rozważane jest np. Słowo Boże)[44]. Istotnym elementem głoszenia Dobrej Nowiny jest ukazywanie wartości, jakie zawiera nauka Jezusa Chrystusa – wartości, które uznawane są za najwyższe i w których człowiek może odnaleźć sens swojego działania[45]. Pojawić się może tutaj zarzut dotyczący zawłaszczania przez naukę religii sfery świeckości polskiej szkoły i pytanie, dlaczego element ewangelizacyjny nie jest realizowany w czasie parafialnej katechezy? Kościół – parafia stanowi podstawowe środowisko katechetyczne, ale to nauka religii w szkole stanowi jego uzupełnienie. Katecheza w parafii i nauka religii w szkole różnią się od siebie, co też zostało powiedziane na początku niniejszego artykułu, ale obie „lekcje” są również wzajemnym uzupełnieniem dla siebie[46], ponieważ to w szkole człowiek szuka odpowiedzi na pytania dotyczące m.in. sensu istnienia wiary, to w szkole człowiek poprzez poznawanie prawdy zdobywa świadomość swej dojrzałości i gotowości do życia we wspólnocie, do życia w społeczeństwie, w państwie i Kościele. Zadaniem, jakie stoi przed nauczaniem religii w szkole, jest przygotowanie uczniów

> „[…] nie tylko do tego, aby potrafili rozwinąć w sobie umiejętności krytycznej oceny istniejącej rzeczywistości, ale także

[42] Tamże, s. 177.

[43] A. Offmański, *Ewangelizacja jako zadanie szkolnej lekcji religii katolickiej*, [w:] P. Tomasik, S. Dziekoński, *Nauczanie religii katolickiej w szkole*…, dz. cyt., s. 193.

[44] Por. tamże, s. 193-196.

[45] Por. tamże, s. 198.

[46] Por. tamże, s. 199.

umieli wydobywać, rozwijać i udoskonalać pozytywne przejawy życia społecznego i kulturalnego oraz oczyszczać i usuwać z nich to, co sprzeciwia się Ewangelii Jezusa Chrystusa"[47].

Jednak ze względu na panującą w szkole i społeczeństwie różnorodność poglądów i wartości istotne jest, by nauka religii – w odwołaniu do dzieła ewangelizacji – wychowywała przede wszystkim do „współżycia i dialogu"[48], co w przyszłości, jak zaznacza Andrzej Offmański, ma przyczynić się do umiejętności podejmowania współpracy na rzecz osiągniecia dobra wspólnego[49].

Reasumując, należy zaznaczyć, że pełne przedstawienie problematyki związanej z wychowaniem, a przy tym również nauczaniem oraz ewangelizacją wymaga znacznie szerszej analizy i przekracza ramy niniejszego artykułu, dlatego też skupiono się jedynie na najbardziej znaczących elementach tych kwestii. Nauka religii w szkole niewątpliwe odgrywa istotną rolę w procesie wychowania (a w tym również nauczania oraz związanej z tym ewangelizacji) ucznia – na dorosłego człowieka. W procesie tym, w odniesieniu do legitymizowanej formy nauki religii w szkole, ważne jest, by nie zapominać o zasadzie poszanowania autonomii obszarów, w jakich żyje człowiek, tj. płaszczyzn wyłącznie świeckich oraz tych związanych z wiarą oraz religijnością[50].

Związek nauki religii w szkole z całym systemem edukacji jest związkiem oczekiwanym i pożądanym, m.in. ze względów katechetycznych, co w praktyce oznacza łączenie doświadczeń życiowych czy też napotkanych problemów z wiarą chrześcijańską i wartościami, jakie ona niesie. Nauka religii w szkole publicznej pomaga uczniom (dzieciom i młodzieży) w ich rozwoju oraz procesie zdobywania pełni człowieczeństwa, bycia dobrym obywatelem i chrześcijaninem, a przy tym jednocześnie odnajdywania oraz kształtowania własnej tożsamości.

Nauka religii w szkole publicznej – instytucji demokratycznego państwa

Zmierzając do odpowiedzi na pytanie postawione w tytule niniejszego artykułu, najpierw należy wskazać, czym jest demokracja?

[47] Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła…*, dok. cyt., pkt 4.

[48] E. Alberich, *Katecheza dzisiaj,* Warszawa 2003, s. 248, [za:] A. Offmański, *Ewangelizacja jako zadanie szkolnej lekcji religii…*, art. cyt., s. 213.

[49] Por. A. Offmański, *Ewangelizacja jako zadanie szkolnej lekcji religii…*, art. cyt., s. 213.

[50] Por. S. Dziekoński, *Wychowanie jako zadanie szkolnej lekcji religii…*, art. cyt., s. 165.

Otóż pojęcie to jest pojęciem szeroko definiowanym. Jak zaznacza Józef Baniak, inaczej demokracja postrzegana jest przez świeckie państwo, a inaczej przez Kościół[51].

W opinii Kościoła nie oznacza ona jedynie zbioru pewnych procedur prawnych, legislacyjnych i wyborczych oraz związanych z tym poszczególnych instytucji. J. Baniak, odwołując się do myśli amerykańskiego teologa George'a Weigela, zaznacza, iż demokracja jest to:

> „[…] forma organizacji życia społecznego, sposób istnienia pewnej wspólnoty. Cechuje ją równość wszystkich wobec prawa, uczestnictwo w podejmowaniu decyzji, poszanowanie norm społecznych, szacunek dla sprawiedliwości oraz troska o prawa i swobody poszczególnych osób i o dobro wspólne. To właśnie tego rodzaju demokratyczny sposób życia stanowi rację bytu takich procedur i instytucji utożsamianych z demokracją, jak wolne wybory, system prawny, sądy i tym podobne"[52].

Nauka religii w szkole, jak już zostało wskazane, uczy właśnie takiej demokracji poprzez wychowanie, a w tym również nauczanie i ewangelizację. Uczy szacunku do wartości ogólnych, które stanowią nieodłączną część nauki Chrystusa, uczy zaangażowania w sprawy danej wspólnoty oraz troski o dobro wspólne członków tej wspólnoty. Ponadto, co istotne z punktu widzenia państwa prawa, kształci w człowieku poczucie świadomości i odpowiedzialności za podejmowane decyzje i działania.

W *Katechizmie Kościoła Katolickiego* możemy przeczytać, że:

> „Obywatele powinni, na ile jest to możliwe, brać czynny udział w życiu publicznym. Sposoby tego uczestnictwa mogą się różnić zależnie od kraju czy kultury. Na pochwałę zasługuje postępowanie tych narodów, w których jak największa część obywateli uczestniczy w sprawach publicznych w warunkach prawdziwej wolności"[53].

---

[51] Por. J. Baniak, *Wprowadzenie. Demokracja i społeczeństwo obywatelskie a religia i Kościół*, [w:] tenże (red.), *Religia i Kościół w społeczeństwie demokratycznym i obywatelskim w Polsce – między losem a wyborem*, Poznań 2012, s. 7.

[52] G. Weigel, *Czym jest katolicyzm? Dziesięć kontrowersyjnych pytań*, Kraków 2003, s. 181-182, [za:] J. Baniak, *Wprowadzenie: Demokracja i społeczeństwo obywatelskie…*, art. cyt.: 7-8.

[53] *Katechizm Kościoła Katolickiego,* pkt 1915, [za:] J. Baniak, *Wprowadzenie: Demokracja i społeczeństwo obywatelskie…*, art. cyt., s. 10.

Nauka religii w szkole oprócz przygotowania do życia w danej wspólnocie i podejmowania przez człowieka określonych w niej ról życiowych, uczy go także zaangażowania i aktywności w obrębie tej wspólnoty, a zatem uczy działań, które mają przyczynić się do osiągnięcia dobra wspólnego, co jest celem nie tylko pojedynczej jednostki, ale przede wszystkim całego społeczeństwa – każdej wspólnoty – również i państwa, i Kościoła.

J. Baniak (nawiązując do myśli Janusza Mariańskiego) zaznacza w swoich rozważaniach, że demokracja powinna służyć każdemu człowiekowi, każdej wspólnocie. W związku z tym istotne jest, by opierała się ona na wartościach[54], wśród których wyróżnić można m.in. wolność, równość, sprawiedliwość, praworządność, tolerancję i pluralizm. Wszystkie te wartości oraz ich znaczenie dla jednostki, a także poszczególnych wspólnot, uczeń ma możliwość poznać w czasie nauki religii w szkole.

> „Demokracja bez wartości niesie ze sobą wielorakie zagrożenia i ryzyko, łącznie z tym, że działalność polityczna będzie służyć dobru różnych partykularnych ugrupowań, grup interesu lub osób sprawujących władzę"[55].

Zatem uczeń dzięki poznaniu podstawowych wartości ma możliwość pełniej i bardziej świadomie wejść w rolę obywatela i demokraty.

Dirk Lenschen, jak relacjonuje J. Baniak, wyróżnia cztery obszary kluczowej obecności Kościoła, co niewątpliwie można powiązać z obecnością nauki religii w szkole publicznej, w demokratycznym państwie i społeczeństwie. Wśród tych obszarów wymienia on na pierwszym miejscu, na co szczególną uwagę zwraca także J. Mariański, przekaz podstawowych wartości, które są niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania państwa demokratycznego, a których samo państwo nie może wytworzyć[56], ponieważ utraciłoby wtedy swą neutralność światopoglądową[57]. W sposób wyraźny dostrzec można w tym miejscu, że nie tylko

---

[54] Por. J. Baniak, *Wprowadzenie: Demokracja i społeczeństwo obywatelskie…*, art. cyt., s. 8.

[55] J. Mariański, *Kościół katolicki w Polsce a życie społeczne. Studium socjologiczno-pastoralne*, Lublin 2005, s. 114, [za:] J. Baniak, *Wprowadzenie: Demokracja i społeczeństwo obywatelskie…*, art. cyt., s. 10.

[56] Por. J. Baniak, *Wprowadzenie: Demokracja i społeczeństwo obywatelskie…*, art. cyt., s. 14.

[57] Por. H. Juros, *Polski katolicyzm polityczny,* [w:] tenże, *Kościół – Kultura – Europa. Katolicka nauka społeczna wobec współczesności*, Lublin – Warszawa 1997, s. 257-260, 263.

państwo Kościołowi jest potrzebne, ale także Kościół państwu[58]. Drugim obszarem kluczowego znaczenia Kościoła i nauki religii dla demokracji jest kształcenie istoty życia. To w czasie lekcji religii i całego procesu wychowania człowiek przygotowuje się do przyjmowania określonych ról społecznych i misji z nimi związanych – misji, których celem jest osiągnięcie dobra wspólnego[59]. Wśród innych obszarów, gdzie nauka religii odgrywa istotną rolę należy wymienić, m.in. funkcje integracyjno-legitymizacyjne oraz krytyczne. Pierwsze oznaczają to, iż w czasie lekcji religii nie tylko przekazywane są dane informacje i wartości, ale również są one rozwijane i w pewien sposób uzasadniane. Z kolei funkcje krytyczne – związane są m.in. z krytycznym (tj. także w pełni świadomym) odniesieniem do danej rzeczywistości, ale również dotyczą one pewnej troski o wartości, o dobro człowieka, o dobro wspólne – a przy tym umiejętności jego obrony[60].

Współczesność, jak zaznacza Tadeusz Panuś, daje człowiekowi wiele możliwości, ale jednocześnie niesie wiele niebezpieczeństw. Pluralizm poglądów, który zarówno na świecie, jak i w Polsce, zauważalny jest coraz wyraźniej, dotyczy nie tylko państwa i demokracji, ale także Kościoła. Niesie on ze sobą m.in. szersze możliwości i pola rozwoju poszczególnych jednostek, zakłóca jednak w pewien sposób i utrudnia odnalezienie się w danej sytuacji, a ponadto niejako przyczynia się do zaniku wartości podstawowych. Odwołując się do myśli francuskiego socjologa Emila Durkheima, Panuś wskazuje również na duże znaczenie religii i Kościoła (a także nauki religii w szkole) jako czynników budujących i wzmacniających więzi społeczne[61].

Podsumowując, można jednoznacznie stwierdzić, że związek między nauczaniem religii a ustrojem demokratycznym oraz Kościołem jest związkiem zauważalnym i z perspektywy państwa demokratycznego niezwykle istotnym. Powyższe rozważania pozwalają w wyraźny sposób wskazać, że nauka religii w szkole stanowi przede wszystkim służbę dla człowieka jako ucznia, przyczynia się dla jego rozwoju

---

[58] Szerzej o wzajemnej potrzebie państwa i Kościoła: H. Juros, *Kirche und Staat in Polen. Entwicklungen und Spannungen in der Zeit der Systemtransformation,* „Haus Rissen", nr 6-7, 1998, s. 63-64.

[59] Por. J. Baniak, *Wprowadzenie: Demokracja i społeczeństwo obywatelskie…*, art. cyt., s. 14.

[60] Por. tamże.

[61] Por. T. Panuś, *Katechizacja, ewangelizacja, kształtowanie człowieka*, „Znak", nr 628, 2007 [on-line], http://www.miesiecznik.znak.com.pl/6282007ks-tadeusz-panuskatechizacja-ewangelizacja-ksztaltowanie-czlowieka/ [dostęp: 17.09.2017].

i do bycia świadomym obywatelem, a zatem jest ona w pewnym sensie służbą państwu, służbą demokracji. Jako konkluzję niniejszych rozważań warto przytoczyć stwierdzenie E.W. Böckenfördego:

> „Kościół może sprawować swój urząd i spełniać swoją misję, korzystając z różnych możliwości oddziaływania, jakie daje mu nowoczesna demokracja, by z ich pomocą forsować wprowadzenie postulatów, które uznaje za konieczne”[62].

~•~

Karolina Dłuska

Nauka religii w szkole publicznej
– kościelny przywilej czy służba demokracji?

Streszczenie

Autorka podejmuje próbę wskazania związku pomiędzy nauczaniem religii w szkole publicznej a ustrojem demokratycznym państwa oraz Kościołem. W pierwszej części zaprezentowano, jak ukształtowany, a następnie przyjęty i do dziś obowiązujący model relacji państwo – Kościół (tzw. model skoordynowanej separacji) przekłada się na obecność obu podmiotów w obszarze realizacji „wspólnego zadania” – nauki religii w szkole. W drugiej części artykułu podjęto próbę odpowiedzi na pytanie o właściwe znaczenie nauki religii dla społeczeństwa, państwa i Kościoła. Ostatnia część artykułu stanowi podsumowanie i pogłębienie refleksji nad znaczeniem dla społeczeństwa demokratycznego nauki religii w szkole w aspekcie relacji państwo – Kościół.

Słowa kluczowe: nauka religii, szkoła publiczna, państwo, Kościół, demokracja.

Karolina Dłuska

Teaching religion in public school
– a privilege for the Church or in the service of democracy?

Abstract

The author of the article investigates a connection between teaching religion in public schools, a democratic state system and the Church. In the first part, she outlines the shaping up and consolidating

[62] E. W. Böckenförde, *Wolność-państwo-Kościół*, tłum. P. Kaczorowski, Kraków 1994, s. 41.

the present-day relationship between the state and the church in Poland, where a model of the so-called, coordinated separation, facilitates the realisation of their agreed objective: teaching religion in school. Thanks to it, teaching religion in the III Polish Republic has been sanctioned by the state law. In the second part of the article the author explores the importance of teaching religion for the Polish society, the state and the church. In the final part she sums up the reflection on the importance of teaching religion in school for the relationship between the state and the church in the democratic society.

Keywords: teaching religion, public school, state, Church, democracy.